

مطالعه جرم‌های جوانان در شهر رشت از منظر جرم‌شناسی فرهنگی

علی یعقوبی چوبری^۱ نسرین اسلامی^۲

(تاریخ دریافت ۹۸/۰۵/۱۵، تاریخ پذیرش ۹۸/۱۱/۰۵)

چکیده

ارتکاب جرم موضوعی صرفاً حقوقی نیست، بلکه سازه‌ای اجتماعی- فرهنگی است که انسان‌ها برمی‌سازند. هدف اصلی این مقاله، مطالعهٔ برساخت اجتماعی جرم‌ها در میان جوانان شهر رشت است. مطالعه با تکیه بر روش کیفی و نمونه‌گیری هدفمند از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساخت‌یافته انجام شده است. با توجه به منطق اشباع نظری، با ۳۰ نفر از جوانان ۲۰ تا ۳۵ ساله به صورت فردی مصاحبه صورت گرفت و سپس، مصاحبه‌ها به شیوهٔ تحلیل مضمون بررسی شدند. نتایج تحقیق نشان داد که بیشتر جوانان نمونهٔ تحقیق در شهر رشت، تلقی مجرمانه را از برخی مقوله‌های فرهنگی از قبیل پوشش، آرایش، حرکات موزون (رقص)، داشتن ماهواره و دوستی‌های اجتماعی را حذف کرده‌اند، اما اغلب آنها مواردی نظیر مصرف مواد مخدر، جرم‌های مالی، نابرابری اجتماعی، دعوا و خشونت، و رعایت نکردن حق دیگران را جرم انگاشته‌اند. در کنار این دو روایت، برخی از این جوانان، که در مرحلهٔ آستانگی (مرزی) قرار دارند، بعضی از مسائل اجتماعی از قبیل هم‌باشی و مشروبات الکلی را جرم نمی‌شمارند، اما از جهت‌های دیگری این مفاهیم را جرم قلمداد می‌کنند.

واژگان کلیدی: برساخت اجتماعی، جرم‌انگاری، جرم‌زدایی، جرم‌شناسی فرهنگی.

۱. استادیار دانشگاه گیلان (نویسنده مسئول)

Aliyaghoobi2002@yahoo.com

n.eslami1370@gmail.com

۲. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه گیلان

مجلهٔ مطالعات اجتماعی ایران، دورهٔ سیزدهم، شمارهٔ ۳، پاییز ۱۳۹۸: ۱۳۳-۱۵۹

مقدمه و بیان مسئله

مفهوم جرم موضوعی میان‌رشته‌ای است که دانش‌های گوناگون از قبیل جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، جرم‌شناسی، مطالعات فرهنگی، جرم‌شناسی فرهنگی و... آن را مطالعه کرده‌اند. به‌لحاظ حقوق کیفری، جرم هر فعل یا ترک فعلی است که قانون‌گذار برای آن مجازات تعیین کرده باشد (وایت^۱ و هینز^۲، ۱۳۸۱: ۱۹). در آثار مرتبط با جرم‌شناسی، جرم‌انگاری^۳ سازوکاری مهم و مؤثر در سیاست جنایی و به‌معنای فرآیندی است که طبق آن قانون‌گذار، از طریق تصویب قوانین، اعمالی را جهت حفظ ارزش‌های اجتماعی و نظم عمومی و... جرم تلقی می‌کند. گذشته از آن، جرم‌انگاری از چشم‌انداز ارزش‌ها نیز ممکن است ارزیابی شود؛ یعنی شکلی از دگرگونی ارزشی که سبب می‌شود اعمالی که قبلاً تحت پی‌گرد قانونی قرار نمی‌گرفت، جرم تلقی شود و تحت پی‌گرد قانونی قرار گیرد (معظمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۸۰). بنابراین، جرم‌انگاری مسئله پیچیده‌ای است که صرفاً جنبه حقوقی ندارد، بلکه خصلت فرهنگی نیز دارد. موضوع جرم‌شناسی فرهنگی مطالعه فرهنگ عامه در زمینه «عادی‌شدن»^۴ جرم برای فهم خرده‌فرهنگ جرم، تحلیل فرآیندهای برساختن تصویر جرم در فرهنگ روزمره، و دریافتن چگونگی تبدیل رفتار مجرمانه به بخشی از خرده‌فرهنگ جوانان است. بدین ترتیب، مفهوم جرم‌انگاری با مفاهیم جرم‌زدایی و برساخت اجتماعی درهم‌تنیده است. در فرآیند برساخت اجتماعی، برخی کنش‌ها جنبه جرم پیدا می‌کنند و تلقی مجرمانه‌بودن نیز از برخی اعمال زوده می‌شود. علاوه‌براین، بین جرم‌انگاری و تغییرات اجتماعی رابطه تعاملی وجود دارد؛ به‌این‌معنا که هم‌سو با تغییرات اجتماعی، قانون نیز تغییر می‌کند و تغییرات قانونی هم به تغییرات اجتماعی منجر می‌شود. منظور از جرم‌زدایی در این پژوهش، عقب‌نشینی حقوق کیفری در جهت زایل کردن جرم نیست بلکه فرایند تغییر روایت از غیرمجرمانه‌بودن یک پدیده یا مسأله اجتماعی توسط حوزه‌های غیررسمی است که به بخشی از فرهنگ تبدیل شده است. به‌لحاظ نظری، تاکنون دو دیدگاه غالب زیر عنوان اثبات‌گرایی و برساخت‌گرایی درخصوص جرم وجود دارد: اثبات‌گرایان کج‌رفتاری را پدیده‌ای واقعی و دارای صفاتی می‌دانند که از رفتارهای بهنجار تشخیص داده می‌شود و تفکیک‌پذیر است. در این رویکرد، برای توضیح و تبیین علل کج‌رفتاری جوانان به ویژگی‌های زیست‌شناختی، شخصیتی و محیطی استناد می‌شود. در سنت اثبات‌گرایی، جرم کنشی غیرعقلانی و محصول اجتماعی‌شدن نامناسب و در

۱. White

۲. Haines

۳. Criminalization

۴. Normalization

پی آن، مبرا از هر گونه انتخاب، خلاقیت یا معنای انسانی است (مونسی،^۱ ۲۰۰۴: ۱۴۹). در رویکرد برساخت‌گرایی، مفهوم سوگیرانه و جهت‌دار از جرم رها می‌شود و شالوده یک زبان جدید و شیوه‌ای از تفکر برای تعریف فرآیند جرم‌انگاری و نقد آن بنا نهاده می‌شود (هنری^۲ و میلوانوویچ،^۳ ۱۹۹۶). برساخت‌گرایان کج‌رفتاری را محصولی اجتماعی تلقی می‌کنند که جامعه به برخی رفتارها نسبت می‌دهد (صدیق سروستانی، ۱۳۸۳: ۴۴). از منظر برساخت‌گرایی، جرم (به جز جرم‌های طبیعی) امری مطلق نیست، بلکه واقعیتی ذهنی و نسبی و سازه‌ای اجتماعی است. در تاریخ نظریه‌های جرم‌شناختی، شاهد بسط نظریه‌ها هستیم. تا دهه ۱۹۷۰، بر ویژگی‌های انسان‌گرایانه تأکید می‌شد و همه تلاش‌ها به سوی واقعی کردن برنامه عقلانیت، پیشرفت و رهایی‌بخشی بود. جرم‌شناسی مدرن نیز تلاشی در جهت متمدن‌سازی، نظم‌دهی و عقلانیت-بخشی به زندگی بشر بود، اما ظهور چشم‌انداز پست‌مدرن در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰، با چرخش نظری همراه شد (صادقی فسایی و پروین، ۱۳۹۰: ۲۳۱).

پست‌مدرنیسم رویکردی مبهم، متکثر و موقت از جهان اجتماعی ارائه می‌دهد و حقایق بزرگ و مطلق را، که مدرنیته به دنبال آن بود، به نقد می‌کشد. در رویکرد پست‌مدرن بر عنصر زبان تأکید می‌شود. از این دیدگاه، نسبت‌دادن نام جرم به یک پدیده، کنشی فرهنگی تلقی می‌شود. واقعیت اجتماعی شناور و پیوسته در حال خلق شدن است و از طریق زبان و نظام گفتمانی بر عده‌ای غالب می‌شود و عقاید و ارزش‌ها از طریق زبان دست‌کاری می‌شوند (براون،^۴ ۲۰۰۷: ۲۱۸). علاوه بر زبان، عنصر دیگری که در برساخت جرم تأثیر دارد رسانه است که به ظهور رویکرد جرم‌شناسی فرهنگی منجر شده است (وین‌فری^۵ و آبادینسکی^۶، ۲۰۰۳: ۳۰۵). جرم‌شناسی فرهنگی در تقابل با جرم‌شناسی متعارف نیست، بلکه آن را گسترش می‌دهد و تکمیل می‌کند (فرل^۷ و ساندرز،^۸ ۱۹۹۵: ۱۷).

با توجه به تحولاتی که در حوزه ارزش‌ها و هنجارهای رفتاری جامعه رخ می‌دهد، اصول و مبانی جرم‌انگاری نیز دست‌خوش تغییر و تحول می‌شود و گفتمان جدیدی در مواجهه با جرم و سیاست‌گذاری در برخورد با آن ایجاد می‌شود. مشخص نبودن جرم فرهنگی و فقدان توافق بر

۱. Muncie

۲. Henry

۳. Milovanovic

۴. Brown

۵. Winfree

۶. Abadinsky

۷. Ferrell

۸. Sanders

سر جرم‌انگاری فرهنگی در میان گروه‌های مختلف جامعه، به‌ویژه بین جوانان و دولت، مشکلات فراوانی در نظم اجتماعی جامعه ایجاد کرده است. رشد صنایع فرهنگی عامه‌پسند در جامعه معاصر ایران و پیش‌گامی جوانان در مصارف جدید فرهنگی، و اهمیت یافتن و تجاری‌شدن فرآیند فرهنگ فراغتی، سهم جوانان را، در جایگاه مقوله‌ای اجتماعی، جمعیتی و حقوقی، در تحولات اجتماعی و سیاسی بسیار گسترش داده است (ذکائی، ۱۳۹۱: ۵۸).

شهر رشت به‌مثابه مرکز استان گیلان با جمعیت ۹۵۶۹۷۱ نفر یکی از کلان‌شهرهای کشور و بزرگ‌ترین شهر شمال کشور محسوب می‌شود (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). این شهر در گذشته به‌دلیل ارتباط با اروپا، به‌ویژه اتحاد جماهیر شوروی سابق، محل عبور کالا و مسافر بوده است. تکثر فرهنگی در رشت در تنوع جرم‌انگاری فرهنگی مؤثر بوده است. در این باره، رویکرد جرم-شناسی فرهنگی تلاش می‌کند با تجدیدنظر در مرزبندی‌های «فرهنگ» و «جرم» درک بهتری از رفتار شهروندان ارائه دهد. تکثر فرهنگی و گسترش فعالان غیردولتی و جامعه مدنی سبب شده که مقوله‌بندی مردم با دولت متفاوت باشد. چه‌بسا دولت‌ها را بزرگ‌ترین مجرمان عصر حاضر تلقی کنند. همان‌طور که اشاره شد، با شروع دوران مدرن، از آنجاکه مدرنیته در پی حاکم‌کردن نظم بر همه‌چیز است، نگاه به جرم و راه‌کارهای مقابله با آن نیز تغییر کرد، اما از دهه ۱۹۷۰ نظریه‌های انتقادی مطرح شد که بر ذهنی‌بودن، گفتمانی‌بودن و برساخته‌بودن مسئله جرم تأکید داشتند. این سنت بر بازنمایی و فاصله‌گرفتن از رویکرد جوهرگرایی و در دهه‌های اخیر با وام‌گیری از سنت پست‌مدرنیسم همراه بوده است. حال، با توجه به نسبی‌بودن معنای جرم در زمان‌های مختلف و تفاوت در جرم‌انگاری بین فرهنگ رسمی و جوانان، پرسش‌های محوری مقاله این است که جوانان شهر رشت چه درک معنایی‌ای از جرم دارند؟ در این باره، چه اموری را جرم می‌انگارند و تلقی مجرمانه را از چه پدیده‌هایی زوده‌اند؟^۱ و آیا خوانش جوانان از جرم با روایت فرهنگ رسمی انطباق دارد؟

پیشینه پژوهش

در خصوص جرم‌شناسی فرهنگی، تاکنون تحقیقات میدانی اندکی صورت گرفته است. بیشتر مطالعات هم صیغه حقوقی و اسنادی داشته است. در ابعاد داخلی و خارجی، تاکنون دو گروه تحقیق در خصوص جرم‌شناسی فرهنگی انجام شده است: گروهی بدون ارجاع به رویکرد جرم-شناسی فرهنگی، ولی با نگاه انتقادی، به فرهنگ و جرم پرداخته‌اند که به «جرم‌شناسی

۱. Decriminalization

فرهنگی قدیم^۱ موسوم است. در مقابل، گروهی در طیف «جرم‌شناسی فرهنگی جدید»^۲ قرار می‌گیرند که کاملاً آگاهانه و مشخص در این عرصه قدم گذاشته‌اند. در این باره، فرجیها و الله-وردی (۱۳۹۳) در پژوهشی با رویکرد جرم‌شناسی فرهنگی به مصرف مواد مخدر دریافتند که گروهی از جوانان مصرف مواد مخدر را همچون امری عادی (بهنجار) پذیرفته‌اند و بدون نفوذ به فرهنگ منحرف، نمی‌توان از اثربخشی برنامه‌های کنترل جرم اطمینان یافت. نتایج پژوهش علی‌یعقوبی (۱۳۹۴) با عنوان «مخالف‌خوانی‌های دانش‌آموزی و گفتمان مدرسه»، نشان می‌دهد که روایت بخشی از دانش‌آموزان در خصوص جرم‌انگاری با سیاست‌های مدرسه هم‌سو است. کنش گروه دوم ترکیب پیچیده و حساب‌شده‌ای از جرم‌انگاری و جرم‌زدایی است و گروه سوم با تحقیر مطلق‌انگاری‌های مدرسه‌ای، قواعد مدرسه را اسطوره‌زدایی می‌کنند و تلقی مجرمانه‌بودن را از برخی کنش‌ها حذف می‌کنند. پژوهش امانی و همکاران (۱۳۹۵) با عنوان «ارزیابی مداخله کیفری در حوزه حجاب از منظر جرم‌شناسی فرهنگی در مشهد» نشان داد که مداخله‌های کیفری در تغییر پوشش نمی‌تواند راه‌حل مناسبی باشد. این نوع مداخله با گزاره «فرهنگ به‌مثابه جرم» در جرم‌شناسی فرهنگی انطباق دارد. مداخله کیفری در این حوزه سبب سابقه‌دارشدن طیف وسیعی از جوانان و ازدست‌رفتن فرصت‌های اجتماعی می‌شود. آقایی (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان «رسانه و جرم از منظر جرم‌شناسی فرهنگی»، دریافت که جرم برساخته رسانه‌هاست، به‌همان‌نحو که می‌تواند برساخته پدیده‌های فرهنگی دیگر باشد. فرجیها و الله‌وردی (۱۳۹۷) در پژوهشی دیگر با عنوان «برساخت اجتماعی اراذل و اوباش از منظر جرم‌شناسی فرهنگی»، معتقدند که این اصطلاح، بیش از آنکه مفهومی حقوقی باشد، برساخته‌ای پلیسی - قضایی است.

در حوزه تحقیقات خارجی، چمبلیس در پژوهش خود «قدیس‌ها و قلدرها» (۱۹۷۳) نشان داد که چگونه طبقه در فرآیند جرم‌انگاری (انگ‌زدن به فرد) مؤثر است. او پی برد که عوامل کنترل، از قبیل پلیس، با بزهکاری نوجوانان طبقه متوسط (قدیس‌ها) مدارای بیشتری دارند تا با آنان که از طبقه کارگرد (قلدرها). پارکر و همکاران (۱۹۹۵) در پژوهشی با عنوان «آینده مواد مخدر: تغییر الگوهای مصرف مواد مخدر در میان جوانان انگلیسی»، با روش کیفی و به‌صورت تحلیل متن و قوم‌نگاری، به بستر فرهنگی روی آوردن به مواد مخدر پرداخته‌اند. آنها در این تحقیق نشان داده‌اند که برای جوانان، مصرف مواد مخدر به هنجار تبدیل شده و برعکس مصرف‌نکردن مواد مخدر به انحراف تعبیر شده است. ویلیس (۱۹۷۷) در مطالعه

۱. Old Cultural Criminology

۲. New Cultural Criminology

تأثیرگذار خود، با استفاده از روش مردم‌نگارانه، نشان داد که چگونه گروهی از نوجوانان طبقه کارگر در مقابل رشته تحصیلی و تعهدات خود به مدرسه، با خراب‌کاری، فرار، و نفی رفتارهای مطابق توقع اولیای مدرسه، مقاومت می‌کنند. ویلیس معتقد است تجربه ناکامی تحصیلی به آنها می‌آموزد که محدودیت‌های ذهنی خود را تشخیص دهند و با پذیرش این نقص و کاستی، به مشاغل روی آورند که دورنمای پیشرفت چندانی ندارد. لاکور^۱ (۲۰۱۵) در پژوهشی دریافت که در سال ۲۰۰۱، کشور پرتغال، برچسب مجرمانه را از خرید، مالکیت و استفاده از مقادیر کوچکی از تمام داروهای روان‌گردان برداشت. نتایج این طرح تعداد دستگیری‌ها برای قاچاق را به میزان کمی تغییر داد، اما تعداد افرادی که نسبت به سال ۲۰۰۱ به قاچاق مواد مخدر محکوم یا برای آن زندانی شده‌اند، تقریباً ۵۰ درصد کاهش یافت. مطالعه گودی (۲۰۰۱) در زمینه مزاحمت‌های محلی در شفیلد و برادفورد نشان داد که جوانان آسیایی چگونه در فرآیند مهاجرت در شمایل مجرم تصویرسازی شده‌اند. آنها به‌مثابه «دیگری» و خطری برای نظم پایدار بر ساخت شده‌اند. در مجموع، نتایج پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که چگونه واقعیت‌های اجتماعی از قبیل مصرف مواد، روابط دوستانه، هم‌باشی، طلاق، پوشش و... در فرآیند اجتماعی جرم انگاشته شده‌اند یا برچسب جرم از آنها برداشته شده است.

مبانی نظری و چارچوب مفهومی

مبانی نظری در تحقیقات کیفی به‌مثابه بر ساخت اجتماعی است که در انتخاب موضوع، تحلیل و تفسیر داده‌ها، مقایسه و تعمیم یافته‌ها به محقق کمک می‌کند (فلیک،^۲ ۱۳۸۷: ۶۴). دیدگاه‌های مختلفی در باب مفهوم جرم و جرم‌انگاری وجود دارد. دیدگاه غالب در این پژوهش بر ساخت‌گرایی اجتماعی است. این رویکرد در دل اثبات‌گرایی شکل گرفت، اما در تقابل با گفتمان مزبور نیز بود. به‌طور کلی، اثبات‌گرایان کج‌رفتاری را پدیده‌ای واقعی، عینی، مطلق و جبری می‌دانند. در قلمرو علوم اجتماعی، پارادایم اثبات‌گرا، خوشه‌ای از نظریه‌های فشار، یادگیری و کنترل و... را دربرمی‌گیرد (صدیق‌سروستانی، ۱۳۸۳: ۴۵)؛ بنابراین، اثبات‌گرایان نگاه تعینی و جزم‌گرایانه‌ای به مسئله جرم دارند و معتقدند که افراد به‌وسیله نیروهایی که خارج از کنترل آنهاست به سمت جرم و کج‌روی سوق داده می‌شوند. از منظر بر ساخت‌گرایی،^۳ جرم امری مطلق نیست؛ یک سازه است و نوع نگاه جوانان به جرم با آن چیزی که گفتمان قدرت آن را جرم می‌داند متفاوت است (هنری، ۲۰۰۹: ۱). باراک می‌نویسد: «تعریف‌های کاملاً عینی از

۱. Laqueur

۲. Flick

۳. Constructionism

جرم‌ها وجود ندارد؛ زیرا تمام تعریف‌ها تا حدی ارزشی و جانبدارانه‌اند و آنچه قانون‌گذار جرم تعریف می‌کند، تا حد زیادی، نشان‌دهنده یک فرآیند بسیار گزینشی و انتخابی است» (باراک،^۱ ۱۹۹۸: ۲۱). برساخت‌گرایی اجتماعی، به مثابه نوعی رویکرد در علوم اجتماعی، وام‌دار رشته‌هایی از جمله فلسفه، جامعه‌شناسی و زبان‌شناسی است و به همین سبب ماهیتی بینارشته‌ای دارد. برساخت‌گرایی اجتماعی تأکید می‌کند که باید به آن دسته از شیوه‌های درک جهان، از جمله درک خودمان، که آن را بدیهی تلقی کرده‌ایم، به دیده انتقادی بنگریم (بر،^۲ ۱۳۹۵: ۱۷). در پارادایم برساخت‌گرایی، مجموعه‌ای از نظریه‌های گوناگون وجود دارد که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: انگ‌زنی، تضاد، نظریات پست‌مدرن، و حتی جرم‌شناسی فرهنگی (مونسی، ۲۰۰۴: ۱۴۵). در نظریه انگ‌زنی،^۳ کج‌رفتاری ویژگی رفتاری انجام‌شده نیست، بلکه نتیجه اعمال قوانین و مجازات‌ها علیه فرد یا افرادی است که آن رفتار را انجام داده‌اند و کج‌رفتار کسی است که این انگ به درستی درباره او به کار رفته و کج‌رفتاری عملی است که دیگران آن را چنین تعریف کرده باشند (بیکر،^۴ ۱۹۶۳: ۹). جرم‌شناسی انتقادی^۵ می‌کوشد تا ماهیت منافع گروه‌های برساننده جرم را نمایان کند و رسالت خود را حمایت از گروه‌های حاشیه‌ای و کم‌صداتر جامعه انسانی معاصر می‌بیند. در این رویکرد، بر غیرطبیعی بودن جرم تأکید می‌شود و ذهنی بودن و برساخته بودن آن برجسته می‌شود. در گفتمان انتقادی، جرم را افراد صاحب‌قدرت برمی‌سازند. افراد ضعیف‌تر خواسته یا ناخواسته درگیر آن می‌شوند (صادقی‌فسایی و پروین، ۱۳۹۰: ۲۴۰). به‌طور کلی، جرم و جنایت فرآیندی پیچیده است که خود جوانان عامل آن هستند. با اینکه برچسب‌ها زمینه رفتاری جوانان را برمی‌سازد، آنها، هم‌زمان با درونی کردن این برچسب‌ها، در مقابل انگ‌های مزبور مقاومت می‌کنند. جرم‌شناسی پست‌مدرن هم، که شاخه‌ای از جرم‌شناسی انتقادی معاصر است، بر نسبی بودن مفاهیم اخلاقی و حقوقی تأکید می‌ورزد و حقیقت و کذب را اموری کاملاً نسبی می‌داند. از منظر پیروان این مکتب، هر فرهنگ برای قضاوت درباره حقیقت معیار خاص خود را دارد که ذاتاً بر فرهنگ دیگر برتری ندارد. ساختار ارزش‌ها، که در قانون منعکس شده است، در طول زمان تغییر می‌کند و به شدت از بافت فرهنگی آن نظام‌های ارزشی تأثیر می‌پذیرد (دروزین،^۶ ۲۰۱۲: ۴۱)؛ یعنی، قواعد، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی، قراردادی هستند و حقیقت امری عینی نیست (لانییر و هنری، ۲۰۰۴: ۳۱۸). جرم‌شناسی

۱. Barak

۲. Bar

۳. Label Theory

۴. Becker

۵. Critica Criminology

۶. Druzin

پست‌مدرن به مفاهیم عصر مدرن و روشنگری و سرشت جبری رفتار بزهکارانه اعتقادی ندارد. در این رویکرد، جرم چیزی نیست که به شکل ساده‌ای بتوان آن را با ارجاع به آنچه هست یا نیست توصیف کرد؛ جرم یک رفتار ساده نقض قانون نیست، بلکه امری است که از طریق فرآیندهای تعامل، واکنش اجتماعی و قدرت برساخته می‌شود (والک لیت، ۱۳۸۶: ۱۴). میشل فوکو، یکی از بنیان‌گذاران جرم‌شناسی پست‌مدرن،^۱ هدف جرم‌شناسی را اعمال قدرت و آن را وسیله‌ای برای بهنجارسازی افرادی می‌داند که از نظر قدرت حاکم، نابهنجار شناخته شده‌اند. هولسمان،^۲ یکی از طرفداران جرم‌شناسی پست‌مدرن، با این اعتقاد که جرم واقعیتی هستی‌شناختی است مخالف است. به اعتقاد او، یگانه تفاوت «جرم» با مسائل اجتماعی دیگر، برچسب‌زنی مفرط همراه با جرم است. جرم نوعی برساخت اجتماعی ناقص است. هولسمان، مثل بسیاری از جرم‌شناسان انتقادی، کنترل اجتماعی را در حیطه اقتدار دولت نمی‌بیند. او با خصلت قهری، تنبیهی، و نامنعطف کنترل کیفری مخالفت می‌کند و از اشکال پایین به بالا و غیررسمی کنترل اجتماعی حمایت می‌کند (هیوارد^۳ و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۴۷-۲۴۸). جرم‌شناسی فرهنگی،^۴ همانند جرم‌شناسی پست‌مدرن، نظریه برساخت اجتماعی جرم را می‌پذیرد. فرل، از متفکران جرم‌شناسی فرهنگی، این رویکرد را ملهم از مطالعات فرهنگی، اندیشه‌های پست‌مدرن و تفکر انتقادی تلقی می‌کند و با تکیه بر قوم‌نگاری، تحلیل متن، تحلیل رسانه و نشانه‌شناسی، به دنبال فهم تفسیری و انتقادی جرم است. جرم‌شناسی فرهنگی سه گزاره مشخص دارد: «جرم به مثابه فرهنگ»،^۵ «فرهنگ به مثابه جرم»^۶ و «بازنمایی رسانه‌ای جرم»^۷ (فرل و ساندرز، ۱۹۹۵). در گزاره اول، «معنای جرم» در درون خرده‌فرهنگ مجرمانه از یک سو و در فرهنگ عامه از سوی دیگر برساخته می‌شود. در گزاره دوم، «فرهنگ به مثابه جرم»، رفتار مجرمانه در فرآیند اجتماعی، به دست جوانان به بخشی از خرده‌فرهنگ آنها تبدیل شده است. گزاره سوم، به نقش و تأثیر رسانه‌ها در مفهوم‌سازی و تکوین جرم اشاره دارد و اینکه برساخت رسانه‌ای چگونه در برساخت حقوقی از جرم نقش دارد.

مقاله حاضر بر حوزه اول (جرم به مثابه فرهنگ) و دوم (فرهنگ به مثابه جرم) در جرم‌شناسی فرهنگی متمرکز است. در این باره، فرل و ساندرز (۱۹۹۵) جرم‌شناسی فرهنگی را نه

-
۱. Postmodern Criminology
  ۲. Hulsman
  ۳. Hayward
  ۴. Cultural Criminology
  ۵. Crime as Culture
  ۶. Culture as Crime
  ۷. Crime Representation

آغازی در تقابل با جامعه‌شناسی متعارف، بلکه گسترش‌دهنده و احیاکننده آن می‌دانند. جرم‌شناسی فرهنگی در مطالعه جرم، با فاصله‌گرفتن و فرارفتن از نگاه سنتی، فعالیت مجرمانه و فرآیندهای مربوط به آن را بررسی می‌کند. بر مبنای منطق جرم‌شناسی فرهنگی، در همه ساختارهای اجتماعی، نگرانی بابت فراغت کنترل‌نشده جوانان، عاملی مهم برای تلقی عموم از مسئله‌مند بودن جوانان تلقی می‌شود. تجلی این فراغت‌ها و سبک‌های زندگی نامتعارف اغلب در شکل خرده‌فرهنگ و سبک‌های زندگی ناهم‌نوا بوده است و کمتر صبغه مجرمانه و بزهکارانه داشته است (ذکائی، ۱۳۹۱: ۶۶). بسیاری از این رفتارهای جوانان، به‌زعم فرل، در مرز فعالیت‌های مجاز و غیرمجاز قرار دارند (فرل و همکاران، ۲۰۰۱). این وضعیت مرزی چیزی است که ویکتور ترنر آن را «وضعیت آستانه‌ای»^۱ می‌نامد (ترنر،^۲ ۱۹۶۷: ۹۷). با توجه به چشم‌اندازهای نظری پیش‌گفته، این مقاله مبتنی بر تحقیق استقرایی است و به‌لحاظ نظری، با الهام از رویکرد بر ساخت‌گرایی و به‌ویژه جرم‌شناسی فرهنگی، مبتنی بر سه‌سویه‌سازی نظری^۳ است؛ زیرا پدیده جرم‌انگاری پیچیده‌تر از آن است که بتوان آن را با یک نظریه تبیین کرد.

روش‌شناسی پژوهش

در این مطالعه، با تکیه بر روش کیفی، از مصاحبه‌های نیمه‌سازمان‌یافته استفاده شده است. در انتخاب افراد از نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد و نمونه‌گیری با حصول اشباع نظری پایان یافت. جامعه آماری پژوهش، جوانان دختر و پسر شهر رشت بوده‌اند. بدین منظور، با ۳۰ نفر از جوانان ۲۰ تا ۳۵ ساله شهر رشت، که درک عمیقی از موضوع تحقیق داشتند، و به‌لحاظ جنسی، سرمایه‌های تحصیلی، شغلی، اقتصادی و دینی متنوع بودند، مصاحبه شد. مصاحبه‌های ضبط‌شده، پس از مکتوب‌شدن، چندین مرتبه مرور شد و سپس با توجه به مقوله‌های معنایی مشترک، گروه‌بندی انجام شد و سرانجام، یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها، به‌شیوه تحلیل مضمونی^۴ ارائه شد. در این شیوه، که غالباً در پژوهش‌های اکتشافی کیفی به‌کار می‌رود، بخش‌هایی از مصاحبه، حول مضامین مختلفی که از مفاهیم نظری استخراج شده، در نظر گرفته می‌شود (پلامر،^۵ ۲۰۰۷). تحلیل مضمون روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است؛ یعنی داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی

۱. Liminality

۲. Turner

۳. Theoretical Triangulation

۴. Thematic Analysis

۵. Plummer

تبدیل می‌کند (براون^۱ و کلارک^۲، ۲۰۰۶: ۳۷). شبکه مضامین^۳ کلارک و براون دارای مراحل از قبیل آشناسدن با متن (مطالعه و مرور مکرر داده‌ها)، ایجاد کدهای اولیه (کدگذاری داده‌ها)، جست‌وجوی مضامین پایه^۴ (مرتب‌کردن کدها در قالب مضامین)، مضامین سازمان‌دهنده^۵ (مضامین حاصل از ترکیب و تلخیص مضامین پایه)، مضامین فراگیر^۶ (مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به‌مثابه کل) و تدوین گزارش است (آترید-استیرلنگ^۷، ۲۰۰۱: ۳۸۸). در بحث ارزیابی تحقیق کیفی، به مسئله اعتبارپذیری^۸ بیش از پایایی توجه می‌شود. در خصوص اعتبار، از راهبردهای مختلفی نظیر تماس طولانی با محیط پژوهش، نظریه‌ها و تحقیقات مختلف، کنترل داده‌ها از سوی مصاحبه‌شوندگان و تحقیقات مشابه کمک گرفته شد. در خصوص پایایی (قابلیت اطمینان)^۹ نیز متن مصاحبه پس از پیاده‌شدن مقوله‌بندی شد. در این باره، اقدامات مختلفی از قبیل یادداشت‌برداری، پیاده‌کردن مصاحبه‌های ضبط‌شده، تدوین برگه راهنمای مصاحبه، تهیه فهرست مصاحبه‌شوندگان، مقوله‌های استنتاج‌شده از داده‌ها و یاری‌گرفتن از استادان و پژوهشگران در ساخت مقوله‌ها به‌کار گرفته شد.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش، ۱۶ نفر از مشارکت‌کنندگان زن و ۱۴ نفر مرد بوده‌اند. میانگین سنی جوانان ۲۶/۲ سال بود که ۷ نفر از افراد مدرک دیپلم داشتند، ۶ نفر مدرک کاردانی، ۱۲ نفر کارشناسی، و ۴ نفر کارشناسی‌ارشد داشتند. ۷ نفر از مصاحبه‌شوندگان بی‌کار بودند، ۱ نفر کارگر بود، ۱۲ نفر در مشاغل آزاد اشتغال داشتند و ۱۰ نفر کارمند بودند. فهم افراد از دنیای پیرامون خود امری اجتماعی است. گفت‌وگوی افراد سبب فهم مشترک درباب تفسیر جهان می‌شود (هال، ۲۰۰۳). این فهم پایه‌های فرهنگی‌ای دارد که در فرآیند زمان و مکان جنبه زبانی و برساختگی پیدا می‌کند. در این باره، فهم جوانان از مقوله‌هایی از قبیل پوشش، آرایش، ماهواره و... یک‌دست نیست، بلکه تابعی از نوع جامعه‌پذیری و عادت‌واره‌های آنهاست. این

۱. Braun

۲. Clarke

۳. Thematic Networks

۴. Basic Themes

۵. Organizing Themes

۶. Global Themes

۷. Attride-Stirling

۸. Credibility

۹. Dependability

مفاهیم و مقوله‌ها به اشکال مختلف در ذهن آنها معنی پیدا می‌کند؛ بنابراین، برخی در جهت جرم‌انگاری و برخی در جهت رفع برچسب جرم از مقوله‌ها هستند.

جدول ۱. بخشی از کدهای باز استخراج‌شده از متن مصاحبه‌ها

ردیف	متن	کد
۱	در مصرف مواد هم به خودت صدمه می‌زنی و هم به دیگران آسیب می‌زنی.	ضرر فردی و اجتماعی ناشی از مصرف مواد مخدر سنگین
۲	مصرف مواد مخدر جرم باشد بهتر است، چون ما ایرانی‌ها نمی‌توانیم حد وسط را در مصرف اینها رعایت کنیم.	
۳	دزدی به‌نظرم تحت هر شرایطی جرم است.	
۴	اختلاس، چپاول و غارتگری توسط بعضی از رده‌های بالای دولتی جرم است.	پایمال کردن حق دیگران
۵	رانت و وابستگی‌ها خیلی جوانان را آزار می‌دهد.	
۶	جوانان از نبودن عدالت و تساوی حقوق در جامعه به‌شدت دچار آسیب‌دیدگی می‌شوند.	تبعیض
۷	نبودن حقوق مساوی بین جوانان جرم است.	
۸	جوان‌ها قتل، دزدی، تجاوز را جرم می‌دانند.	سلب امنیت دیگران
۹	حمل سلاح سرد، دعوا و درگیری به نظر جوان‌ها جرم است.	
۱۰	هر چیزی که من به نوعی انجام بدهم و شما را اذیت کند این جرم است.	تعدی به زندگی خصوصی دیگران
۱۱	تو عقایدی داشته باشی و بخواهی به زور تو مغز کس دیگری فرو کنی.	
۱۲	مال دیگران را خوردن و آزار و اذیت دیگران چه روحی چه جسمی و چه مالی جرم است.	
۱۳	خوردن مشروب بیش از اندازه جرم است، چون اگر من بیش از حد مشروب بخورم از خود بی‌خود می‌شوم.	مصرف مشروط الکل
۱۴	مصرف مشروب را باهاتش یک‌کم مشکل دارم، ولی آن هم جا و مکان خودش را داشته باشد.	
۱۵	انتخاب نوع پوشش یک‌چیز شخصی است.	
۱۶	آنجا که رعایت پوشش و آرایش و اینها باشد، قوانین اسلامی می‌شود، ولی توی رانت و این‌جور مسائل که حق‌خوری است، اصلاً حرفی از قوانین اسلامی نیست.	پوشش اختیاری
۱۷	چرا من باید عقاید خودم را، حتی توی خصوصی‌ترین مسائل مثل پوشش و آرایش، به دیگران تحمیل کنم.	
۱۸	ازدواج سفید هم در ایران جرم است، چون در یک کشور اسلامی زندگی می‌کنیم و سنت پیامبر است.	بی‌شکلی در روابط دو جنس
۱۹	با ازدواج سفید کاملاً مخالفم اما جرم هم نمی‌دانم، مخالفت من به‌خاطر	

ردیف	متن	کد
	این است که این قضیه در جامعه ما پذیرفته نیست.	
۲۰	دوستی دختر و پسر جرم نیست.	
۲۱	دوستی‌های اجتماعی اگر با رعایت بعضی چیزها همراه باشد خیلی هم خوب است.	رابطه مشروط دو جنس
۲۲	انجام حرکات موزون قطعاً به‌نظم نه‌تنها جرم نیست، بلکه خیلی هم جذاب است و هنر است.	هنربودگی حرکات موزون
۲۳	انجام حرکات موزون خیلی هم خوب است و یکی از هنرهای هفت‌گانه است.	
۲۴	هر کسی دوست دارد زیباتر باشد و این به‌نظر من هیچ اشکالی ندارد.	امر شخصی بدن
۲۵	آرایش و زیبایی به کسی آسیب نمی‌زند و نمی‌تواند جرم باشد.	
۲۶	طلاق الان یک چیز عادی است. توی هر خانواده‌ای حداقل چند نفر هستند که جدا شوند.	فج‌زدایی از طلاق
۲۷	طلاق آن موقع (گذشته) خیلی زیاد نبود و افراد به‌خاطر حفظ آبرویشان زیاد جدا نمی‌شدند.	
۲۸	ماهواره یک چیز طبیعی، آزاد و رسانه است. ما باید از اطلاعات روز دنیا باخبر باشیم.	چرخش اطلاعات
۲۹	ماهواره از نظر من خیلی خوب است.	

پس از فرآیند کدگذاری داده‌ها، هریک از مراحل مضامین، به‌شرح زیر انجام شده است:

مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی موجود در متن)

مضامین سازمان‌دهنده (مقولات به‌دست‌آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه)

مضامین فراگیر (مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به‌مثابه یک کل)

جدول ۲. بخشی از جدول استخراج مضمون پایه و مضمون سازمان‌دهنده از کدهای باز مربوط به جرم-انگاری فرهنگی

ردیف	کد	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱	ضرر فردی و اجتماعی ناشی از مصرف مواد مخدر سنگین	مصرف مواد مخدر	جرم‌انگاری	باز اندیشی جرم
۲	پایمال کردن حق دیگران	جرم‌های مالی	جرم‌انگاری	
۳	تبعیض	نابرابری	جرم‌انگاری	
۴	سلب امنیت دیگران	جرم‌های خشن	جرم‌انگاری	
۵	تعدی به زندگی خصوصی	رعایت‌نکردن حقوق	جرم‌انگاری	

ردیف	کد	مضمون پایه	مضمون سازمان- دهنده	مضمون فراگیر
	دیگران	دیگران		
۶	مصرف مشروط مشروبات	مصرف مشروبات الکلی	موقعیت مرزی	
۷	رابطه مشروط دو جنس	دوستی‌های اجتماعی	موقعیت مرزی	
۸	بی‌شکلی در روابط دو جنس	هم‌باشی	موقعیت مرزی	
۹	پوشش اختیاری	پوشش عرفی	جرم‌زدایی	
۱۰	هنرپودگی حرکات موزون	رقص	جرم‌زدایی	
۱۱	امر شخصی بدن	آرایش	جرم‌زدایی	
۱۲	چرخش اطلاعات	ماهواره	جرم‌زدایی	
۱۳	قبیح‌زدایی از طلاق	طلاق	جرم‌زدایی	

الف) سنخ جرم‌انگاری

۱. مصرف مواد مخدر

میان قوانین رسمی و ذهنیت جوانان در خصوص جرم‌انگاری مصرف مواد مخدر هماهنگی وجود دارد؛ زیرا هم حوزه عمومی و هم حوزه دولتی مصرف مواد مخدر را برخلاف منافع فردی و اجتماعی تلقی می‌کنند و در مسئله‌مندبودن آن اتفاق نظر دارند. «شادی»، ۲۸ ساله، یکی از جوانان شهر رشت و دارای مدرک کارشناسی‌ارشد ژنتیک، با توجه به پیامدهای منفی مواد مخدر، ادعاهای خود را در خصوص جرم‌انگاری آن چنین بیان می‌کند:

فکر می‌کنم مصرف مواد مخدر جرم است؛ علاوه‌براینکه به خودت صدمه می‌زنی، توانایی این را داری که به دیگران هم آسیب بزنی.

«الهه»، ۲۷ ساله، دارای مدرک کارشناسی و خانه‌دار، می‌گوید:

مصرف مواد مخدر ممنوع باشد بهتر است، و به‌نظر من جرم است؛ چون ما ایرانی‌ها نمی‌توانیم حد وسط را در مصرف اینها رعایت کنیم و از آن طرف بام می‌افتیم.

«سینا»، ۳۵ ساله، دارای مدرک کاردانی و شغل آزاد، در مقوله‌سازی جرم‌ها، شبکه‌ای از ناهنجاری‌هایی را مسئله‌مند می‌داند که جنبه بزه‌دیدگی دارد و نافی اخلاق است: اعتیاد، رشوه‌دادن و گرفتن، کتک‌کاری و دعوا و این‌دست موارد جرم است، اما دولت دوستی دختر و پسر و بیرون‌رفتن آنها، نوع لباس‌پوشیدن و آرایش جوانان را سخت می‌گیرد، در صورتی‌که از نظر جوانان اینها جرم نیست.

۲. جرم‌های مالی

یکی از جرم‌های مالی سرقت است. طبق مصاحبه‌های پژوهش حاضر، گفتمان رسمی و جوانان در مقوله سرقت در راستای هم قرار می‌گیرد و اغلب جوانان دزدی را در هر موقعیتی جرم در نظر می‌گیرند. «محبوبه»، ۲۸ ساله، یکی از جوانان شهر رشت و دارای مدرک کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی و دبیر، دزدی را در هیچ موقعیتی اخلاقی نمی‌داند. او دلیل اصلی ادعای خود را زبان مالی دیگران تلقی می‌کند:

دزدی به‌نظرم جرم است، تحت هر شرایطی، حتی وقتی دارم از گرسنگی می‌میرم از نظر من هیچ توجیهی ندارد؛ چون تو داری می‌زنی به مال دیگران.

«نوبد»، ۳۰ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد، مطابق با نظریه رابرت مرتن (صدیق‌سروستانی، ۱۳۸۳) معتقد است که فشار ناشی از ناتوانی در دستیابی به اهداف مقبول اجتماعی، فرد را به‌سمت دزدی سوق می‌دهد:

به‌نظر من، حق دیگران را پایمال کردن جرم است. اینکه عده‌ای حق دیگران را بخورند و در ناز و نعمت به‌سر ببرند.

یکی از جرم‌های مالی، که با واکنش سخت جوانان همراه بود، اختلاس و رانت است. در نگاه آنها، جرم محصول فعالیت طبقات ممتاز جامعه است که قدرت و ثروت دارند. هزینه‌های آن برای جامعه به‌مراتب سنگین‌تر از جرم‌های دیگر است، اما واکنش دولت در مقابله با آن با اهمال همراه است؛ زیرا بزه‌کاران مزبور کمتر گرفتار یا مجازات می‌شوند. «محمد»، ۲۳ ساله، مهندس نقشه‌برداری، در این باره می‌گوید:

اختلاس، چپاول و غارتگری توسط بعضی از رده‌های بالای دولتی جرم است، ولی به‌نظر می‌آید از نظر دولت اینها جرم نیست و تمام جرم‌ها خلاصه می‌شود در مسائل بی‌اهمیت، مثل پوشیدن یک مانتوی کوتاه یا بیرون آمدن موی یک دختر.

«کیوان»، ۳۰ ساله، دارای مدرک کاردانی و کارمند، نظر مشابهی دارد:

اختلاس‌هایی که امروزه به‌وفور در بین بالادستان صورت می‌گیرد، فکر می‌کنم به نظر جوانان جرم باشد. این را براساس صحبتی که بین دوستانم داشتم می‌گویم، اما حاکمیت در این مسائل سخت‌گیری زیادی به خرج نمی‌دهد.

«نغمه»، ۲۹ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد ارتباطات و مدیر بازرگانی، درباره رانت بر

این باور است که این جرم سبب کین‌توزی و نفرت در میان جوانان می‌شود:

رانت و وابستگی‌ها خیلی جوانان را آزار می‌دهد. بعضی‌ها خیلی راحت از راه میان‌بر استفاده می‌کنند و پله‌ها را صدتایی بالا می‌روند و هیچ مشکلی هم نیست.

۳. نابرابری اجتماعی

نابرابری اجتماعی یکی از مهم‌ترین مسائل و مشکلات هر جامعه است و تهدیدی برای بقا و نظم اجتماعی آن به‌شمار می‌رود. این در زمانی است که نقش‌ها یکسان اما توزیع مزایای اجتماعی در جامعه نابرابر باشد. «نغمه»، ۲۹ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد ارتباطات و مدیر بازرگانی، با هرگونه مقوله‌سازی دوتایی جوانان در تقسیم مزایای اجتماعی به خودی و غیرخودی مخالف است و اساساً نابرابری را توجیه مناسبی در جرم‌انگاری آن می‌داند: جوانان از نبودن عدالت و تساوی حقوق در جامعه به‌شدت دچار آسیب‌دیدگی می‌شوند و اینکه تقسیم جامعه به‌خودی و غیرخودی یک تقسیم‌بندی کاملاً ناعادلانه است.

«سمانه»، ۲۴ ساله، دارای مدرک کارشناسی روان‌شناسی و خانه‌دار، معتقد است عدم توزیع مزایا و تراکم ثروت در میان برخی معدود مسئله‌ای جدی است. نابرابری ثروت به جنگ نمادین بین طبقات بالا و پایین منجر شده است:

یک‌عده آفازاده باید با لاکچری‌ترین ماشین‌ها بروند این‌ور و آن‌ور، ولی یک‌عده باید آنقدر زجر بکشند و تلاش کنند و در نهایت هم معلوم نیست بتوانند در آینده یک زندگی مرفه داشته باشند، اینها همه جرم است.

«وحید»، ۲۲ ساله، دارای مدرک دیپلم و راننده، معتقد است:

از نظر جوانان، نداشتن حقوق مساوی در جامعه و سلب آزادی و اختلاس و رشوه و چنین مواردی جرم است.

۴. دعوا و خشونت

خشونت در جامعه اشکال گوناگون دارد. یکی از گونه‌های خشونت قتل است. این‌جرم یا کج‌روی ماهیتی اجتماعی دارد و بیشتر در تعامل بین‌شخصی و بین‌گروهی رخ می‌دهد که امنیت اجتماعی افراد و گروه‌ها را در معرض خطر قرار می‌دهد. «میثم»، ۲۷ ساله، دارای مدرک کارشناسی مدیریت بازرگانی معتقد است:

جوان‌ها قتل، دزدی، تجاوز را جرم می‌دانند، ولی حجاب و آرایش و پوشش و داشتن دوست‌دختر و دوست‌پسر از نظرشان جرم نیست.

«شادی»، ۲۸ ساله، یکی از جوانان شهر رشت، درخصوص چرخش فرهنگی جوانان امروزی در مسئله جرم‌انگاری به‌طور عام و قتل به‌طور خاص معتقد است:

امروزه، خیلی چیزها دیگر از طرف جوان‌ها جرم دانسته نمی‌شود. شاید چیزی که به‌نظر جوان‌ها جرم باشد یکی دزدی است، یکی مصرف مواد مخدر، قتل و این چیزها.

یکی دیگر از جرم‌های خشونت‌آمیز از حیث حقوقی ضرب و جرح است. در این باره نیز جوانان روایت کیفری دارند و در توجیه دعوی خود دلایل ناامنی را اقامه می‌کنند. «سعید»، ۲۵ ساله، دارای مدرک دیپلم و کارگر، در خصوص دعوا و ضرب و جرح معتقد است: دعوا و کتک‌کاری یا چیزی که بخواهد آرامش را از دیگران سلب کند یا خوردن حق دیگران و مصرف مواد مخدر، اینها از نظر من جرم است.

«وهاب»، ۳۱ ساله، دارای مدرک فوق‌دیپلم و شغل آزاد، نیز حمل سلاح را کنش جرم‌آمیز می‌داند: حمل سلاح سرد و دعوا و درگیری به‌نظر جوان‌ها جرم است، نه مواردی مثل پوشش و آرایش.

«محبوبه»، ۲۸ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد، کنش توهین‌آمیز را نیز، که خصلت زبانی دارد، از زاویه کیفری می‌بیند:

دزدی یا حتی مسخره‌کردن دیگران به‌نظم جرم است؛ چون داری اعتمادبه‌نفس طرف را نابود می‌کنی.

۵. رعایت نکردن حقوق دیگران

یکی از مسائل اجتماعی، که جنبه عینی دارد و سبب نگرانی‌های اجتماعی می‌شود، رعایت نکردن حق دیگران است. جوانان هر نوع تعدی دیگران را، از طرف دولت یا شهروندان، به زندگی خصوصی افراد جرم محسوب می‌کنند. «امیر»، ۲۹ ساله، دارای مدرک کارشناسی و مهندس برق، در این باره معتقد است:

هر چیزی که من به نوعی انجام بدهم و شما را اذیت کند این جرم است. می‌تواند صدای موزیکم باشد یا لامپ اتاق خوابم باشد یا می‌تواند پارک کردن نادرست ماشینم باشد یا رانندگی اشتباه من.

«زهرا»، ۲۰ ساله، دانشجوی، منشی و یکی از جوانان شهر رشت، مزاحمت و آسیب‌های مالی، روحی و جسمانی به دیگران را جرم تلقی می‌کند:

به‌نظم، مال دیگران را خوردن و آزار و اذیت دیگران، چه روحی چه جسمی و چه مالی، جرم است.

«نغمه»، ۲۹ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد و مدیر بازرگانی، معتقد است که در جامعه ما، دستگاه دولتی عرصه را برای زندگی خصوصی افراد تنگ کرده است: تقریباً می‌شود گفت نسل ما اصلاً زندگی خصوصی ندارد و همه چیزش به دولت مربوط می‌شود.

برخی جوانان به اینکه دولت حقوق مردم را رعایت نمی‌کند نگاه انتقادی دارند و به‌نحوی به وارونه‌سازی جرم می‌پردازند. «محدثه»، ۲۰ ساله، دانشجوی و بازاریاب، در این باره می‌گوید:
از نظر جوان‌ها چیزی می‌تواند جرم باشد که تو یک عقایدی داشته باشی و بخواهی به زور توی مغز کس دیگری فرو کنی.

ب) سنخ آستانگی (جرم‌انگاری / جرم‌زدایی)

۱. مشروبات الکلی

در خصوص مصرف مشروبات الکلی، برخی جوانان روایت دینی یا فقهی دارند و بر این باورند که نباید مشروب الکلی مصرف کرد، اما برخی روایت عرفی دارند و مصرف آن را تابعی از میزان، مکان و زمان مصرف می‌دانند و تا زمانی که مخل آسایش دیگران نباشد، مصرف مشروب الکلی را بی‌اشکال تلقی می‌کنند. این سنخ از جوانان، به وجه اجتماعی مصرف مشروبات الکلی پرداخته‌اند و از جهاتی، مصرف آن را جرم قانونی انگاشته‌اند، چون ممکن است افزایش مصرف، زیان اجتماعی به دیگران وارد کند، اما به لحاظ مذهبی مصرف آن را جرم تلقی نمی‌کنند. «شادی»، ۲۸ ساله، دارای مدرک کارشناسی ارشد ژنتیک و خانه‌دار، با توجه به زیان اجتماعی مصرف مشروبات الکلی معتقد است:

مصرف مشروب را جرم می‌دانم؛ چون اگر کسی مست کند، معلوم نیست که چه

اتفاقی ممکن است برای خودش و دیگران بیفتد.

برخی مصاحبه‌شوندگان به مصرف مشروبات الکلی نگاه مرزی دارند و مصرف آن را تابع زمان و مکان می‌دانند، و تا زمانی که زیان اجتماعی به بار نیآورد، مصرف آن را جرم تلقی نمی‌کنند. «امیر»، ۲۹ ساله و مهندس برق، در این باره می‌گوید:

مصرف مشروب ... به‌هیچ‌وجه جرم نیست، ولی اگر توی مکان عمومی باشد و فرد

بخواهد حرکت‌های ناهنجاری از خودش نشان بدهد جرم است.

«علیرضا»، ۲۲ ساله، دارای مدرک دیپلم و فروشنده، مصرف بی‌رویه آن را دلیل اصلی در

توجیه جرم‌انگاری آن تلقی می‌کند:

خوردن مشروب بیش از اندازه جرم است؛ چون ... می‌آیم بیرون، چهار تا تیکه

می‌اندازم، یا چهار تا خلاف دیگر انجام می‌دهم و این فقط به من آسیب

نمی‌زند، به جامعه هم آسیب می‌زند.

«آرزو»، ۳۰ ساله، یکی از جوانان شهر رشت و دارای مدرک کارشناسی، زیان فردی و

اجتماعی را دلیل اصلی جرم‌انگاری می‌داند:

مشروب اگر بیش از اندازه مصرف شود جرم است؛ چون فرد را از حالت عادی خارج و قوه تفکر و فهمیدن مسائل را از او سلب می‌کند.
«نوید»، ۳۰ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد، در این باره بیان می‌کند:
هر چیزی، اگر به اندازه مصرف شود، مشکلی ندارد، ولی اگر قرار باشد مثلاً با خوردن مشروب بیاییم و رانندگی کنیم و به دیگران آسیب برسانیم، این دیگر جرم است.

۲. دوستی‌های اجتماعی

پدیده معاشرت و دوستی دختر و پسر در جامعه ما پدیده‌ای نوظهور و مدرن است و در برخی حوزه‌ها در تعارض با نگاه دینی است، اما با توجه به پژوهش حاضر، اغلب جوانان در مقابل گفتمان قدرت روایت دیگری از مناسبات اجتماعی برمی‌سازند و کارکردهای مثبت آن را بیش از کارکردهای منفی آن می‌دانند. «شهرام»، ۳۰ ساله، دیپلمه و دارای شغل آزاد، در این باره می‌گوید:
دختر و پسر دوست معمولی هم باشند و دو تا حرف ساده هم بزنند، دولت و مردم به چشم بد نگاهشان می‌کنند.

برخی جوانان با دوستی‌های اجتماعی مخالفتی ندارند، اما بر این باورند که این سنخ از مناسبات اجتماعی بین دخترها و پسرها آنها را با تعارضات اجتماعی دیگری مواجه کرده است.
«نوید» در این باره می‌گوید:

امروزه، منظور از ارتباط بین جوان‌ها چیز دیگری است و نمی‌شود گفت یک ارتباط اجتماعی است.

«مریم»، ۲۷ ساله، دارای مدرک کارشناسی و پرستار، با رعایت برخی موازین اجتماعی، دوستی‌های اجتماعی را موّجه می‌داند:
دوستی‌های اجتماعی اگر با رعایت بعضی چیزها همراه باشد خیلی هم خوب است.

۳. هم‌باشی

در رویکرد به موضوع هم‌باشی (ازدواج سفید) نیز می‌توان جوانان را به سه گروه تقسیم کرد:
اغلب جوانان در صدد زدودن برچسب جرم از هم‌باشی هستند و چنین امری را جرم نمی‌پندارند.
«وهاب»، ۳۰ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد معتقد است:

هر آدمی وقتی حسی به یک نفر پیدا می‌کند، اگر خودش راضی باشد و طرف مقابلش نیز رضایت داشته باشد، این خود یک ازدواج است. حالا اسم آن را سفید یا سیاه یا قرمز و هر رنگی می‌خواهند بگذارند.

در مقابل، بعضی از جوانان این نوع پیوند اجتماعی را نمی‌پسندند و ازدواج به روش سنتی را بر ازدواج سفید ترجیح می‌دهند. «الهام»، ۲۰ ساله، دیپلمه و بازاریاب، می‌گوید:

ازدواج سفید را جرم می‌دانم؛ چون هیچ رسمیتی توش نیست و احساسات دختر خدشه‌دار می‌شود و اگر دو طرف به توافق نرسند، دختر است که زندگی‌اش تباه می‌شود.

«حسین»، ۲۱ ساله، دانشجوی و دارای شغل آزاد می‌گوید:

ازدواج سفید را جرم می‌دانم، از نظر مذهبی درست نیست. حالا جدای آن، تبعات منفی‌ای است که برای دختر می‌تواند داشته باشد.

«زهرا»، ۲۰ ساله، دانشجوی و منشی، اشاره می‌کند:

برخی جوانان ازدواج سفید را از حیث نگرشی جرم در نظر نمی‌گیرند و با آزادبودن این نوع ازدواج‌ها مخالفتی ندارند، اما در سطح رفتاری، تمایل ندارند که برای خود و خانواده و دوستان و نزدیکان خویش ازدواج سفید صورت بگیرد. بدین ترتیب، می‌توان بیان کرد که برخی از جوانان در مرحله بی‌شکلی در معنای زیملی هستند، بدین معنا که نه آن را جرم می‌دانند و نه تمایل به انجام آن دارند.

«مریم»، ۲۷ ساله، لیسانس و پرستار، اشاره می‌کند:

با ازدواج سفید کاملاً مخالفم اما جرم هم نمی‌دانم... اگر دختری با کسی ارتباط داشته باشد و بعد طرف مقابل او را رها کند، تکلیف چه می‌شود و اینکه در نگاه دیگران چطور به نظر می‌آید.

«محبوبه»، ۲۸ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی و دبیر، می‌گوید:

ازدواج سفید هم به‌نظرم اصلاً جرم نیست، ولی به‌لحاظ هنجاری من نمی‌پسندم، نه برای خودم و نه برای کسانی که عزیزان من هستند.

برخی جوانان بر وجه ذهنی ازدواج سفید تأکید دارند و در جهت رفع تلقی مجرمانه از آن می‌کوشند. این جوانان غالباً سرمایه فرهنگی و اقتصادی بالایی دارند. برخی نیز در جهت جرم‌انگاشتن ازدواج سفید عمل می‌کنند و با آن مخالفاند. این جوانان اغلب از میان خانم‌ها هستند و تحصیلات کم و مشاغل سطح پایین دارند.

ج) سنخ جرم‌زدایی

۱. پوشش

فهم انسان‌ها از امور اجتماعی از قبیل پوشش ناشی از خوانشی است که از واقعیت دارند. درک برخی از موضوع پوشش ممکن است عینی و مسلم باشد، و برای برخی دیگر، پوشش نه امری

«عینی»، «مطلق» و «جبری»، بلکه فرآیندی زبانی است که عاملان انسانی برمی‌سازند و برای جوانان به اشکال مختلف بازنمایی شده است. «نوید»، ۳۰ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد معتقد است:

پوشش یک وادی گسترده‌ای دارد و شما اروپا هم بروید، هر جایی هر پوششی را قبول نمی‌کند، اما، اینجا مردم در پوشش خودشان جا و مکان و موقعیت را در نظر نمی‌گیرند.

رضا، ۲۶ ساله، لیسانس حسابداری و بی‌کار می‌گوید:

همین پوشش نامناسب، آرایش و رقصیدن، همه این موارد نه تنها تحریک‌کننده است، بلکه یک جور خودنمایی به‌نظرم است، وگرنه دلیلی وجود ندارد که من با آرایش غلیظ یا لباس‌های ناجور در مکان عمومی حاضر شوم.

اغلب مصاحبه‌شوندگان به خصلت نسبی بودن پوشش اشاره می‌کنند که در دوره‌های مختلف بر ساخته می‌شود. محدثه، ۲۰ ساله، دانشجوی آمار می‌گوید:

چیزی که آن زمان جرم نبود فکر می‌کنم حجاب بوده. هر کسی آزادانه هر طوری که دوست داشت لباس می‌پوشید.

برخی جوانان نه در مقابل سلطه غرب، بلکه در مقابل گفتمان قدرت مقاومت می‌کنند و سعی در جرم‌زدایی مسائل فرهنگی دارند. «ستاره»، ۲۴ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد و دانشجو می‌گوید:

گاهی اوقات شده به‌خاطر نوع پوششی که دارم با مخالفت حراست دانشگاه روبه‌رو شدم یا در خیابان گشت ارشاد به حجابم ایراد می‌گرفت، ولی من دوباره آن لباس را می‌پوشیدم.

پوشش برای برخی جوانان شخصی است و جنبه بدن‌مندی دارد. جوانان با این روایت درصدد جرم‌زدایی از پوشش نامتعارف هستند. «الهام»، ۲۰ ساله، دارای مدرک دیپلم و بازاریاب می‌گوید:

انتخاب نوع پوشش یک‌چیز شخصی است. حتی پدر و مادرهای ما هم تو این مسئله دخالت نمی‌کنند. بعد چرا باید دولت برای ما تصمیم بگیرد.

۲. حرکات موزون

یکی از جنبه‌هایی که در کانون توجه جوانان است و جنبه بدن‌مندی دارد، انجام حرکات موزون است. در این باره، اغلب جوانان نه تنها معتقدند که انجام حرکات موزون خلاف نیست، بلکه از آن به‌مثابه هنر یاد می‌کنند. «نوید»، ۳۰ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد و یکی از جوانان شهر رشت، در باب حرکات موزون به مکان‌مند بودن آن اشاره می‌کند:

بای کوبی و رقص از قدیم بوده ... شما نمی‌توانی جلوی آن را بگیری. باید جداسازی شود و مکانی مشخص شود که افراد در آنجا راحت باشند.

«میثم»، ۲۷ ساله، دارای مدرک کارشناسی مدیریت بازرگانی، در ضرورت حرکات موزون با توجه به نشاط‌انگیز بودن آن می‌گوید:

انجام حرکات موزون خیلی هم خوب است و یکی از هنرهای هفت‌گانه است و همه حق دارند که شاد باشند.

«محبوبه»، ۲۸ ساله، دارای مدرک کارشناسی‌ارشد، می‌گوید:

انجام حرکات موزون قطعاً به‌نظر من نه تنها جرم نیست، بلکه خیلی هم جذاب است و یک هنر است.

۳. آرایش

یکی از زمینه‌های مقاومت جوانان در برابر گفتمان مسلط، مقوله آرایش است. آنان زیبایی را امری مثبت می‌دانند و بر این باورند که آراستگی سر و صورت مسرت‌بخش است. «شهرام»، ۳۰ ساله، دیپلم و دارای شغل آزاد می‌گوید:

هر کسی دوست دارد زیباتر باشد و این به‌نظر من هیچ اشکالی ندارد.

«نگین»، ۲۰ ساله، یکی از جوانان شهر رشت، نیز معتقد است که زیباسازی بدن خصلت نمایشی و رؤیت‌پذیر دارد و امری تعاملی است که در ارتباط با دیگران معنی پیدا می‌کند:

هر کسی مطابق با روحیه‌ای که دارد می‌تواند خودش را زیباتر نشان بدهد و آرایش و زیبایی او به کسی آسیب نمی‌زند و نمی‌تواند جرم باشد.

«نوید»، ۳۱ ساله، دارای مدرک کاردانی و شغل آزاد، برای هویت‌یابی جسمانی خود خواستار پرداخت هزینه سنگین‌تری همچون ازدست‌دادن شغل است:

من روی دستم خال کوبی دارم و چندجا برای کار رفتم، به‌خاطر خال کوبی پذیرفته نشدم، اما من ترجیح می‌دهم بی‌کار باشم تا اینکه طبق نظر دیگران رفتار کنم. آن‌هم تو مسئله‌ای که کاملاً شخصی است. اتفاقاً بعد از آن چندجای دیگر بدنم باز خال کوبی انجام دادم.

۴. ماهواره

یکی از مسائلی که جوانان سعی می‌کنند تلقی مجرمانه را از آن بزدايند، استفاده از ماهواره است. با توجه به کارکردهای مثبت آن، به‌ویژه اطلاع‌رسانی، بین حاکمیت و جوانان در خصوص مصرف ماهواره وفاق وجود ندارد. «وهاب»، یکی از جوانان شهر رشت، می‌گوید:

ماهواره یک‌چیز طبیعی و آزاد و رسانه است. ما باید از اطلاعات روز دنیا باخبر شویم. «شهرام»، یکی دیگر از جوانان شهر رشت، نیز بر کارکرد آگاهی‌بخشی ماهواره تأکید می‌کند: ماهواره از نظر من خیلی خوب است، چون باعث می‌شود از اخبار کل دنیا مطلع شویم. «نغمه» در این باره می‌گوید:

ماهواره موجب می‌شود آدم اخبار روز دنیا را بشنود و این را هم بداند که حالا هر رسانه‌ای از جایی ساپورت می‌شود؛ بنابراین اخبار شاید جهت‌دار باشد. «حسین»، ۲۱ ساله، دانشجو و دارای شغل آزاد، هرچند به کارکردهای منفی ماهواره وقوف دارد، مخالفتی با کلیت مصرف آن ندارد:

داشتن ماهواره را جرم نمی‌دانم، ولی خوب، اصلاً موافق آن هم نیستم؛ چون احساس می‌کنم دیدن همین سریال‌ها، قبح و زشتی خیانت و رابطه‌های نامشروع را از بین برده.

۵. طلاق

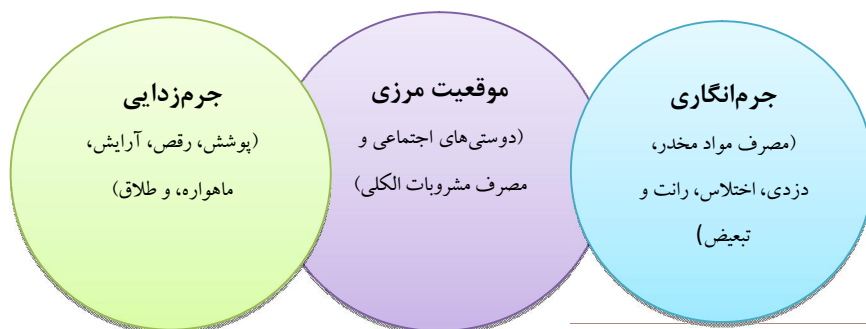
طلاق نیز یکی از مسائل اجتماعی است که در جامعه مدرن هدف بازاندیشی و قبح‌زدایی قرار گرفته است. بر مبنای نظریه گیدنز، سوژه‌ها در گذشته بر مبنای ساختارها عمل می‌کردند، اما در جامعه جدید، بسیاری از ارزش‌ها و هنجارها بازتعریف شدند و افراد از عاملیت بیشتری برخوردارند. «وحید»، ۲۲ ساله، دارای مدرک دیپلم و راننده، معتقد است که در گذشته طلاق با ارزش اجتماعی و آبروی اجتماعی گره خورده بود، اما در جامعه مدرن قبح‌زدایی شده و هدف بازاندیشی قرار گرفته است:

طلاق آن موقع خیلی زیاد نبود و افراد به خاطر حفظ آبرویشان زیاد جدا نمی‌شدند. یکی جدا می‌شد اسمش همه‌جا بود که فلانی جدا شده، ولی الان یک‌چیز عادی است. «کیوان»، ۳۰ ساله، دارای مدرک کاردانی و کارمند، به قبح‌زدایی از طلاق در جامعه جدید اشاره می‌کند:

آن زمان طلاق هم مثل الان زیاد نبود، زنان با وجود مشکلات زیاد باز هم به زندگی‌شان ادامه می‌دادند؛ چون آن موقع طلاق خیلی بد جا افتاده بود و اگر کسی این کار را می‌کرد، همه‌جا پخش می‌شد. «تگین»، ۲۳ ساله، دارای مدرک کاردانی، نیز به جرم‌انگاری طلاق در جامعه قدیم و کیفرزدایی در جامعه جدید می‌پردازد و معتقد است:

به نظرم، در آن زمان طلاق خیلی چیز بدی به نظر می‌آمد و جوری با شخص برخورد می‌شد که انگار مجرم است.

به‌طور کلی، جوانان تلقی مجرمانه را از برخی اعمال و رفتارها، به‌ویژه جرم‌های اعتقادی و بدون بزه‌دیده، حذف کرده‌اند و برخی پدیده‌ها چون نابرابری، فساد اداری، رانت، رعایت‌نکردن حقوق دیگران، مالکیت و مصرف مواد مخدر و اعمال خشونت‌آمیز را جرم می‌انگارند.

مدل استقرایی منتج از یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد خوانش جوانان تحت مطالعه در شهر رشت درخصوص جرم را می‌توان در سه سنخ جرم‌انگاری، آستانگی (مرزی) و جرم‌زدایی (قبح‌زدایی) دسته‌بندی کرد. برمبنای سنت برساخت‌گرایی، در سنخ جرم‌انگاری، روایت جوانان از مصرف مواد مخدر، دزدی، اختلاس، رانت و نابرابری اجتماعی و جرم‌های خشونت‌آمیز با گفتمان رسمی هم‌سو است. هرچند روایت این جوانان درباره ناهنجاری‌های مزبور خصلت عینی و مطلق دارد، آنها با عمل و نگاه انتقادی در برساخت آن نیز مؤثرند. منطق جوانان، که دیدگاه جرم‌شناختی فرهنگی فرل (۱۹۹۵) را تداعی می‌کند و بر گزاره «جرم به‌مثابه فرهنگ» استوار است، این است که جرم‌های مزبور به فرهنگ تبدیل شده‌اند و در دولت اراده لازم برای برخورد با آن مشاهده نمی‌شود. علاوه بر سنخ جرم‌انگاری، جوانان در برخی موارد به بازاندیشی درباره جرم دست زده و تعریف مجددی از آن ارائه داده‌اند. یکی از این موقعیت‌ها، وضعیت مبهم یا «مرزی» است که به‌تعبیر جرم‌شناسان فرهنگی از قبیل فرل (۲۰۰۱) در مرز مجاز و غیرمجاز قرار دارد؛ یعنی امری جرم دانسته نمی‌شود، ولی جوانان حاضر به انجام آن نیز نیستند. این نوع رفتار در مقوله- ای چون دوستی‌های اجتماعی، هم‌باشی و مصرف مشروبات الکلی دیده می‌شود. روایت توأمان جنایی‌سازی و عادی‌سازی درباب دوستی‌های اجتماعی (ارتباط با جنس مخالف) و مصرف

مشروبات الکلی، با نتایج تحقیق اللهوردی و فرجیها (۱۳۹۳) هم‌سو است. بر مبنای نظریه جرم-شناسی فرهنگی، جوانان هم جرم را در خود درونی کرده‌اند و هم فعالانه در برساخت آن نقش دارند.

وضعیت دیگر، موقعیت جرم‌زدایی است. خوانش بیشتر جوانان مطالعه‌شده، در پنج مقوله پوشش (حجاب)، رقص (حرکات موزون)، آرایش، ماهواره، و طلاق برخلاف گفتمان رسمی است، به طوری که گاه در مقابل ایدئولوژی مسلط مقاومت می‌کنند. برخلاف روایت جرم‌انگارانه و مرزی، این امور کمتر جنبه عینی و واقعی دارند، بلکه بیشتر دارای خصلت ذهنی و ایدئولوژیک هستند. این سنخ از رفتار فرهنگی جوانان تداعی‌کننده دیدگاه فرل (۱۹۹۵ و ۱۹۹۹) در جرم-شناسی فرهنگی در خصوص «فرهنگ به‌مثابه جرم» و ویلیس (۱۹۷۷) در نظریه انگ‌زنی است. از منظر آنها، رفتار مجرمانه در فرآیند اجتماعی، به بخشی از خرده‌فرهنگ جوانان تبدیل شده است. این رفتارها حول شبکه‌ای از مناسک و معانی مشترک سازمان‌دهی شده است. فرهنگ رسمی خواستار کلیت‌بخشی و هم‌سان‌سازی فرهنگی است، اما جوانان در امر پوشش، آرایش و حرکات موزون به دنبال هویت‌یابی و تعیین سبک زندگی خود هستند. تغییر روایت جوانان در امر پوشش، با نتایج تحقیق یعقوبی (۱۳۹۴) و امانی و همکاران (۱۳۹۵) هم‌خوانی دارد. بر مبنای یافته‌های تحقیق، طلاق چون گذشته امری عینی و قبیح نیست، بلکه بر مبنای رویکرد برساخت‌گرایی، وجهی زبانی و سازه‌ای پیدا کرده است. یکی از علایق گفتمان مسلط اعمال قدرت رسانه‌ای است تا خود منبع اصلی تولید و توزیع خبر در جامعه باشد، اما بیشتر جوانان مطالعه حاضر استفاده از ماهواره را جرم نمی‌دانند و با راهبردهای خودشان، حوزه‌ای مستقل از رسانه دولتی طلب می‌کنند. همچنین، چرخش فرهنگی جرم در میان جوانان دیدگاه میشل فوکو را تداعی می‌کند که طبق آن، جرم به شکل تبارشناختی ساخته می‌شود. برخی جوانان با وارونه‌سازی ارزش‌های اجتماعی در مقابل ارزش‌های موجود مقاومت می‌کنند.

به نظر می‌رسد مداخله کیفری در موضوع‌های فرهنگی، طیف وسیعی از جوانان را در جایگاه مجرم می‌نشانند و فرصت‌های اجتماعی را از آنها می‌گیرد. نگاه کل‌گرایانه و تقلیل‌گرایانه به جرم‌های اجتماعی نیز، بدون توجه به سویه‌های فرهنگی، واقعیت را بیش از حد ساده نمایش می‌دهد. در این باره، لازم است به بسترهای اجتماعی-فرهنگی خوانش جوانان از جرم و مسائل فرهنگی توجه شود و با اقداماتی نظیر عدالت اجتماعی-اقتصادی و ایجاد برنامه‌های «گفت‌وگومحور» (فضای آزاد و برگزاری جلسه‌های هم‌اندیشی)، در جهت نزدیکی روایت جوانان و گفتمان دولت کوشش به عمل آید.

منابع

- آقائی، سارا (۱۳۹۶) «رسانه و جرم از منظر جرم‌شناسی فرهنگی»، *مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی*، دوره چهارم، شماره ۱: ۳۵-۱.
- الله‌وردی، فرهاد، و محمد فرجیها (۱۳۹۳) «جرمانگاری رسانه‌ای: رمزگذاری و رمزگشایی مستند شوک»، *مجله جهانی رسانه*، دوره نهم، شماره ۱: ۱۷-۱.
- الله‌وردی، فرهاد، و محمد فرجیها (۱۳۹۷) «برساخت اجتماعی اراذل و اوباش: چالش‌های مفهومی طرح مبارزه با اراذل و اوباش از منظر جرم‌شناسی فرهنگی»، *پژوهشنامه حقوق کیفری*، دوره نهم، شماره ۱: ۵۵-۸۰.
- امانی، مجتبی و همکاران (۱۳۹۵) «ارزیابی مداخله کیفری در حوزه حجاب از منظر جرم‌شناسی فرهنگی در مشهد»، در: *مجموعه مقالات همایش ملی خانواده و مسائل نوپدید*، دانشگاه شهیدمدنی آذربایجان شرقی، دسترسی در: <https://www.civilica.com/Calendar-NCFEI-01>
- بر، ویوین (۱۳۹۵) *برساخت گرایی اجتماعی*، ترجمه اشکان صالحی، چاپ دوم، تهران: نی.
- ذکائی، محمدسعید (۱۳۹۱) «جرم‌شناسی فرهنگی و مسئله جوانان»، *جامعه‌شناسی ایران*، دوره سیزدهم، شماره ۲: ۸۳-۵۸.
- صادقی فسایی، سهیلا، و ستار پروین (۱۳۹۰) «جرم: برساخته ذهنیت، گفتمان و قدرت»، *پژوهش حقوق و سیاست*، سال سیزدهم، شماره ۳۳: ۲۴۲-۲۲۰.
- صدیق‌سروستانی، رحمت‌الله (۱۳۸۳) *آسیب‌شناسی اجتماعی*، تهران: آن.
- فرجیها، محمد، و فرهاد الله‌وردی (۱۳۹۳) «رویکرد جرم‌شناسی فرهنگی به تغییر الگوی مصرف مواد مخدر در میان جوانان»، *آموزه‌های حقوق کیفری*، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، شماره ۷: ۸۳-۱۰۶.
- فلیک، اوه (۱۳۸۷) *درآمدی بر تحقیق کیفی*، ترجمه هادی جلیلی، تهران: نی.
- لوزیک، دانیلین (۱۳۸۳) *نگرشی نو در تحلیل مسائل اجتماعی*، ترجمه سعید معیدفر، تهران: امیرکبیر.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵) *سالنامه آماری استان گیلان*، رشت: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان.
- معظمی، شهلا و همکاران (۱۳۹۶) «معیارهای جرم‌انگاری»، *قضاوت*، شماره ۸۹: ۱۷۹-۱۹۵.
- والک لیت، ساندارا (۱۳۸۶) *شناخت جرم‌شناسی*، ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی، تهران: میزان.
- وایت، راب، و فیونا هینز (۱۳۸۱) *درآمدی بر جرم و جرم‌شناسی*، ترجمه میر روح‌الله صدیق بطحایی اصل، تهران: دادگستر.
- هیوارد، کیت و همکاران (۱۳۹۷) *پنجاه متفکر جرم‌شناسی*، ترجمه ایوب اسلامیان، صابره صادقی و احسان احراری، تهران: ثالث.
- یعقوبی، علی (۱۳۹۴) «مخالف‌خوانی‌های دانش‌آموزی و گفتمان مدرسه: مطالعه دانش‌آموزان استان گیلان»، *مطالعات اجتماعی ایران*، دوره نهم، شماره ۴: ۱۳۸-۱۶۶.

- Attride-Stirling, J. (۲۰۰۱) "Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research". *Qualitative Research, SAGE Publications* ۱(۳), ۳۸۵-۴۰۵.
- Barak, G. (۱۹۹۸) *Integrating Criminologies*. Boston: Allyn & Bacon.
- Becker, H. (۱۹۶۳) *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York: Free/Press
- Bourdais, C. L. & Lapierre, A. E. (۲۰۰۴) "Changes in Conjugal Life in Canada: Is Cohabitation Progressively Replacing Marriage?", *Journal of Marriage and Family*, Vol. ۶۶, No. ۴.
- Braun, V. & Clarke, V. (۲۰۰۶) "Using Thematic Analysis in Psychology", *Qualitative Research in Psychology*, ۳ (۲). pp. ۷۷-۱۰۱.
- Brown, S. (۲۰۰۷) *Understanding Youth and Crime*, Open University Press, Mc Graw- Hill Education.
- Chambliss, William J. (۱۹۷۳) *The Saint and the Roughnecks*. Society, II: I, Nov/Dec: ۲۴-۳۱.
- Druzin, B. (۲۰۱۲) *Finding Footing in a Postmodern Conception of Law, Postmodern Openings*, Volume ۳, Issue ۱, March, PP: ۴۱-۵۶.
- Ferrell J, Sanders CR, eds. (۱۹۹۵) *Cultural Criminology*. Boston: Northeastern Univ. Press
- Ferrell J, Websdale N. (۱۹۹۹) "Making Trouble: Cultural Constructions of Crime, Deviance, and Control". *The British Journal of Criminology*, Volume ۴۰, Issue ۳, Pages ۵۴۵-۵۴۸,
- Ferrell, J., D. Milovanovic & S. Lyng (۲۰۰۱) "Edgework, Media Practices and the Elongation of Meaning", *Journal of Theoretical Criminology*, ۵(۲).
- Goodey, J. (۲۰۰۱) "The Criminalization of British Asian Youth: Research from Bradford and Sheffield" *Journal of Youth Study*, ۴(۴): ۴۲۹-۵۰.
- Hall, S. (۲۰۰۳) *Representations, Cultural representation and Signifying*, London: Sage Publication.
- Henry, S. (۲۰۰۹) *Social Construction of Crime*, In J. Miller(Ed), ۲۱ st Century Criminology: A Reference Handbook, Thousand oaks: Sage Publication.
- Henry, S. & Milovanovic, D. (۱۹۹۶) *Constituive Criminology*, London: Sgae.
- Lanier, M.M, & Henry, S. (۲۰۰۴) *Essential Criminology*, ۳ nd ed. Boulder, CO: Westview Press.
- Laqueur, H. (۲۰۱۵) "Uses and Abuses of Drug Decriminalization in Portugal", *Law & Social Inquiry*, Volume ۴۰, Issue ۳, PP ۷۴۶-۷۸۱.
- Muncie, j. (۲۰۰۴) *Youth & Crime*, London: Sage Publication.

- Parker H. Measham. F & Aldridge, J. (۱۹۹۵) *Drugs Futures: Changing Patterns of Drug Use amongst English Youth* London Institute for the Study of Drug Dependency.
- Plummer K. (۲۰۰۲) *Documents of life: An invitation to Critical Humanism*. London: Sage.
- Terner, V. (۱۹۶۷) *Betwixt and Between: The liminal Period in Rites of Passage In The forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*, Ithaca (N. Y.), London: Cornell University Press.
- Willis, P. (۱۹۷۷) *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs* (London : Routledge and Kegan Paul.
- Winfrey, T. & Abadinsky, H. (۲۰۰۳) *Understanding Crime*, wadsworth/Thomson Cengage learning.